

Među sto najznamenitijih Srba sveti Sava je nesumnjivo najznamenitiji. Vraćajući se svojim korenima, Srbin uvek dolazi na kraju do svetoga Save i spoznaje da je to onaj ugaoni kamen na kome se zasniva celokupna zgrada srpske duhovnosti. Sveti Sava je temelj i poslednja odbrana srpskog duhovnog bića. Sve što je u duhovnom životu srpskih plemena postojalo pre Savine pojave, uklopilo se u njegov kulturni program kao osnov na kome će graditi višu fazu srpske kulture i sadržano je u njoj. Sve što je nastalo posle Save, oslonilo se na njega kao na nesumnjiv, pouzdan, neosporiv temelj od koga se počinje.

Rođen oko 1175. u prestonom gradu Rasu kao treći i najmlađi sin gospođe Ane i velikog župana svih srpskih i pomorskih zemalja Stefana Nemanje, dočekan je kao dar od Boga, roditeljima koji su već bili na pragu starosti. Ime Rastko, koje je dobio na krštenju, određuje, prema njegovom biografu Domentijanu, budući podvig duhovnog uzrastanja, ali mnogo konkretnije zakazuje na poštovanje srpske sredine Nemanjinog vremena prema opšteslovenskoj hrišćanskoj kulturi. začetoj u doba velikomoravskog kneza Rastislav u IX veku.

Rastko je proveo detinjstvo na očevom dvoru, koji je bio stecište najumnijih i najodlučnijih ljudi ih srpskih zemalja krajem XII veka, centar iz koga su kretale ideje i vojne za uspostavljanje državnog jedinstva, srpskih zemalja, odrastao je u idejama svoga oca i njegove generacije i ostao im veran. I ono što je Nemanja konkretno uradio za svoj narod, objedinivši ga u jaku državu sa kojom izlazi na svetsku pozornicu, Sava će učiniti na duhovnom planu, daće ujedinjenoj zemlji Srba njenu dušu, objediniće sve Srbe u jedinstvenu duhovnu zajednicu. Dok je Nemanjina državna celina kroz istoriju prolazila kroz uspone i padove, ali nikad ne pretauci da deluje kao svest o svojoj neophodnosti, Savina tekovina, duhovo jedinstvo srpskog naroda, traje do današnjeg dana - nezavisna od spoljnih činilaca, ona ima slobodu trajanja u dubinama narodnog bića.

Rastko je stekao obrazovanje na očevom dvoru, a ono je počivalo na staroslovenskoj pismenosti koja je Srbima prenosila kulturu hrišćanskih uzora. Rastko je bez svake sumnje odrastao u iskrenoj religioznosti. Ne treba zaboraviti da je blizina Vizantije morala imati udela u nivou kulture na Nemanjinom dvoru, tim pre što je u Rasu bilo sedište grčkog episkopa; na taj dvor, takođe, uticala je i blizina romanizovanog Primorja. Tip školovanja kroz koje je Rastko prošao nudio je teologiju, didaktiku, ali on je sticao i znanja mimo ovih hrišćanskih disciplina. Istovremeno se podučavao i u državničkim i vojničkim poslovima. U dvorskoj kancelariji učio se diplomaciji, čitao akta, administrativna i pravna, i rano shvatio da država, za koju se njegov otac tako uporno bori, mora počivati na čvrstim pravnim temeljima, stekao pravnu kulturu i poštovanje pravnih normi. u atmosferi dvora, sa razvijenim ceremonijalom uz stalne kontakte sa strancima učio je veštinu ophođenja i strpljivog pregovaranja, navikavao se na razne jezike i dobijao obaveštenja o kulturi drugih zemalja, sticao široke predstave o svetu.

Pred Rastkom su se već tada otvarali uvidu u mnoga aktuelna pitanja srpske kulture. Bio je to period kulturnog sazrevanja naroda koji je postao svestan sebe. U jezgru, stvorenom objedinjavanjem Raške i Zete i izlaskom na Kosovo, postavljalo se pre svega pitanje crkve, osnovnog nosioca kulturnog života. Iz više starih crkvenih centara, često antagonističkih, zračila su na srpske zemlje dva vida hrišćanske prakse i duhovnosti - zapadna je delovala iz episkopija u Baru, Draču, Dubrovniku i Splitu i iz italijanskog grada Barija, a istočna je Raškom episkopijom, podređenom Grčkoj arhiepiskopiji u Ohridu, pokrivala celu unutrašnjost zemlje. Pored zidanja manastira, kao uporišta svoje crkvene politike, ekonomski i pravno vezana direktno za dvor, Nemanja je sudelovao i u jednom nastojanju da se suprotnosti između dva

civilizacijska toka prevaziđu povezivanjem nekih njihovih elemenata, što je vidljivo u graditeljstvu Studenice i slikarstvu Miroslavljevog jevanđelja.

I upravo tamo gde su ovakvi civilizacijski susreti bili najpre mogući, na krajnji zapad svoje države, Nemanja je 1190. poslao petnaestogodišnjeg Rastka da upravlja humskom zemljom. Ali mladić očigledno nije uživao u prednostima koje mu je pružala samostalnost vladalačkog poziva, niti je opšta situacija u Humu gde su se u oštroj formi susretali istočni i zapadni svet bila povoljna da razvija svoje duhovne snage. Susedna Bosna, koja je, izbegavajući sukobe ova dva sveta, kretala svoja putem i prihvatila bogumilstvo kao zvanični oblik religije, bila je za Nemanjinog sina obeshrabrujući primer. Umni u duhovno zreli humski knez Rastko nije u ovakvim prolikama, nalazio pouzdane oslonce duhovnim snagama spremnim da grade jedinstvenu srpsku kulturu.

Sa ovakvim, sasvim određenim, intelektualnim i iskustvenim prtljagom otišao je Rastko u Svetu Goru, centar pravoslavne misli njegovoga doba. Odluka je bila lična, doneta mimo volje roditelja, koji su poslali poturu za njim da ga makar i na silu vrate. Ovaj mladi knez težio je za znanjima, umnim i duhovnim podvizima daleko većim od svega onog što je video na dvorovima i po manastirima u Nemanjinoj državi. Bilo je to Rastkovo svesno opredeljenje za istočnu hrišćansku civilizaciju, naslednicu antičke helenske kulture, bez zapadnih rimskih napliva. Time je otpočeo spajanje dotadašnje srpske kulturne baštine sa velikim tekovinama vizantijske civilizacije. Upoznao je celu Svetu Goru, Solun i Carigrad i za ceo vek ostao iskren privrženik tog grčkog sveta. Grčki jezik mu je otvorio riznice suptilne filozofske i teološke hrišćanske misli i poezije. Čitao je rusku literaturu, možda gruzijsku i jermensku, saznao za vrhunsku sirijsku poeziju. Otvorio mu se širok vidik na celo istočno Sredozemlje i Malu Aziju, na sve ono što je stopljeno u kulturni vizantijski krug.

Posle nekoliko meseci provedenih u ruskom manastiru Pantelejmonu, u koji je i dobio 1191. godine, Rastko je u proleće 1193. prešao u grački manastir Vatoped, znamenit sa svoje bogate književnice. Tu se zamonašio i primio monaško ime Sava, ugledajući se na sv. Savu Osvećenog (Jerusalimskog), velikog organizatora monaštva u Jerusalimu u V - VI veku, čime je nagovestio u kome će se pravcu kretati njegova aktivnost u monaštvu. Pet godina učio se strogoj monaškoj praksi i jednom novom poimanju života, ali i započinjući intenzivan ktitorski rad. Jednu od crkava koje je sagradio u Vatopedu posvetio je Jovanu Zaltouostom, pokazujući time osećanje prisne veze za bogato teološko i pesničko delo najznačajnijeg hrišćanskog besednika. U Vatopedu Sava je dočekaio svoga oca Nemanju, sada monaha velikoshimnika Simeona, 2. novembra 1197. Zajedno su obišli sve manastire Svete Gore, čineći bogate poklone i razgovarajući s monasima o duhovnim stvarima, čime su zadobili veliki ugled među njima. U Vatopedu su ostali oko godinu dana izapočeli da rade na podizanju srpskih monaških uporišta, manastira Hilandara i karejske ćelije. Sava je u dva maha odlazio u Carigrad, 1198. i 1199, i od cara dobio dozvolu da obnovi zapusteli carski posed, manastir Hilandar i još nekoliko manjih manastira. A u centru Svete Gore, Kareji, sagradio je isposnicu i posvetio je svome patronu, Savi Osvećenom. Kad je Hilandar bio dovoljno obnovljen, prešli su da žive u njemu. Ova značajna ktitorska aktivnost u građenju praćena je ne manje značajnim pravnim dokumentima, poveljama i tipicima. Osnivački dokumenti ovih institucija, rađeni 1198 - 1199, ukazuju na sasvim originalnu Savinu recepciju istočnog monaškog nasleđa. Sava nije koristio svetogorsku tradiciju nego se obratio drugim uzorima. Za Karejsku ćeliju, koja treba da okuplja dva do tri monaha, Sava je kao uzor uzeo pravila Lavre sv. Save Jerusalimskog i tako se vraćao prvobitnim asketskim zahtevima, prenebregavajući isihastičku praksu, koja je od početka XII veka uzela prevagu u svetogorskim ćelijama. Istovremeno, Karejskim tipikom Sava je sledio

dotadašnju praksu srpskih povelja, zadržavajući, u uvodu i zaključku, njihovu terminologiju i frazeologiju i unoseći lične, autobiografske izjave. Određujući, pak, neprekidno čitanje Psaltira i posvećivanje književnom radu, Sava je buduće stanovnike ćelije namenjavao srpskoj književnosti, a poetiku Psaltira odabrao kao njenu poetiku, i tako otvarao perspektive za srpsko književno stvaranje.

Za Hilendar, manastir sa opštežićem za više desetina monaha, Sava je koristio tipik Evergetidskog carigradskog manastira, gde su Nemanjići bili drugi ktitori, odabirajući iz njega delove koji se mogu primeniti u Hilandaru, preveo ga je sa svojim saradnicima i sam dodao nove delove. Takva je prva glava sastavljena od Savinih omiljenih citata iz svetih knjiga, koji u stvari predstavljaju njegovu ličnu ispovest čoveka koji se odrekao sveta zbog ljubavi Hristove, kao i druga i treća glava koje će se konačno uobličiti tek posle Nemanjine smrti.

Istovremeno sa tipikom, Hilendar je dobio i osnivačku povelju kojom se zasniva hilendarsko vlastelinstvo. To je "Prva hilendarska povelja" Stefana Nemanje, u kojoj on kao motivaciju osnivanja Hilandara navodi svoju težnju ka duhovnom životu. Učinio je to u ekspoziciji povelje u obliku svoje autobiografije, najpre u kratkoj rekapitulaciji svog vladarskog života, a onda, opširnije, u intimnoj ispovesti o dva stupnja svog moralnog usavršavanja, monašenja i stranstvovanja u Svetoj Gori. Arenga povelje izlaže državno-pravnu teoriju o božanskom poreklu vlasti ali i o dubokoj povezanosti vladara i naroda, izražava moralno shvatanje da je vlast data pojedincu da radi dobra celoga naroda, kome on mora da služi i štiti ga, kako pred ljudima tako i pred Bogom. Tom teorijom vladar postaje duhovni otac, pastir svoga stada, i sve je preneto na novozavetnu ikonografiju.

Da li je i koliko sam Sava imao udela u sastavljanju ove povelje, ne može se utvrditi, ali je sigurno da je upravo takav lik svoga oca, vladara i monaha, Sava doživljavao za njegova života, a naročito posle Nemanjine blažene smrti, koju je Sava detaljno i dirljivo opisao u "Izveštaju o bolovanju i smrti gospodina Simeona", poslanici upućenoj braći i dvoru u Srbiju. "Izveštaj" nije sačuvan u originalnom obliku, nego nešto prerađen i inkorporiran u Savino kasnije delo, ali neposrednost doživljaja nije pri tom izgubljena. Nemanja je umro 13. februara 1199, a Sava je pisao neposredno posle toga. "Izveštaj" je lični tekst, a ne, kao ostala Savina dela, u službi nekog organizacionog ili zakonodavnog poduhvata. Stoga je iskren i uzdržano topao, a izveden sa merom i ukusom, te svedoči o nesumnjivoj Savinoj literalnoj kulturi. Prikazane su tri scene Nemanjinog bolovanja i smrti: dramatičan događaj je opisan poštovanjem sva tri dramska jedinstva na potpuno dramski način, pri čemu raste intenzitet tragičnog i svečanog događaja i uzdržanih osećanja. Sa svojih dvadeset i pet godina Sava je bio veoma obavešten i zreo pisac, a blaženi starac Simeon, nekadašnji Stefan Nemanja, prikazan ovde u Savinom neposrednom doživljaju, postaće potom centralna tema njegovog književnog rada.

Posle Nemanjine smrti bilo je moguće dovršiti glave Hilendarskog tipika koje govore o osnivanju manastira i njegovom ktitoru. To su druga i treća glava. Sava je u potpuno prenete rečenice grčkog izvornika sa najvećom pažnjom ugradio novu, srpsku temu. Tako je nastao "Kratak nacrt za Nemanjinu biografiju" u Hilendarskom tipiku, koji predstavlja prvo, veoma kratko, delo biografskog karaktera u srpskoj književnosti. Svojim sadržajem "Kratak nacrt" je u stvari

manastirska istorija, kakve su morale biti u Srbiji i ranije poznate i u tom smislu on ne predstavlja inovaciju, ali je značajno da je u strani idejni kontekst o kitoru Evergetidskog manastira koji je tražio lično spas u usamljivanju - isihiji, uneo čisto srpsku ideju o požrtvovanom radu vladara za dobro svoga naroda - Nemanja gradi Hilandar da bi obezbedio Srbima mesto u Svetoj Gori. Biografskim načinom izlaganja Sava vrlo oprezno započinje jedan nov žanr u srpskoj književnosti koji će uskoro postati njeno glavno obležje.

Savu ćemo uskoro sresti na poslu utemeljivanja kulturnih hrišćanskih književnih žanrova sa srpskom temom na srpskom jeziku. Posle prve godišnjice Nemanjine smrti, on će sastavljati jedan retoričko-hagiografski spis, verovatno "Pohvalno slovo", o Nemanji kao svetom Simeonu i "Službu Svetom Simeonu". Bez ovakvih književnih dela kanonizacija novog sveca nije moguća, a upravo je to bio novi veliki cilj Savin. Dotadašnjim radom u Svetoj Gori Sava je izvodio svoju zemlju na svetsku duhovnu pozornicu, obezbeđujući njenim ljudima neprekinuti tok razmene kulturnih i duhovnih dobara sa tim uporištem pravoslavlja. Drugi, viši cilj bila je kononizacija Nemanjina. Jer u toj duhovnoj zajednici Srbi su morali obezbediti poštovanje time što bi imali svog nebeskog zaštitnika, dokazati da su narod kadar da rađa ljude dostojne svetaštva, preko kojih se na svetskom planu potvrđuje kao pravi hrišćanski narod, te stoga mor biti primljen u hrišćansku ekumenu ravnopravno sa velikim narodima. I Sava i župan Stefan Nemanjić radili su na tome, ali je cela akcija zaustavljena i od tih Savinih spisa došli su do nas samo nagoveštaji. Početak krvavog bratoubilačkog rata u Srbiji između Stefana i Vukana 1202. i pad Carigrada u ruke krstaša 1204. prekinuli su nameravano proglašenje Nemanje za sveca.

Umesto toga, Sava je pregao da unapredi Hilandar. Obnovio je svetogorske manastire Karakal, Ksiropotam i Filotej, a postao ktitor i manastira Filokala u Soluju. Tekao je uspešnu karijeru, postao đakon, pa sveštenik i najzad je hirotonisan u Solunu za arhimandrita sa episkopskim odličjima, nabledrenicom i narukcicama, čime je, iako nezvanično, prihvaćen kao glava Srpske crkve. Autoritet Carigradske patrijaršije, prenete pred naletom latinskih varvara u maloazijski grad Nikeju, na Balkanu je bio opao, ne samo među Bugarima, koji su odmah 1204. prihvatili uniju sa Rimom, nego i među samim Grcima. Latini su pljačkali po Svetoj Gori i najzad zavladao njome. U takvim prilikama Sava je dočekao poziv da sa očevim moštima dođe u otadžbinu.

Odmah posle polaganja Nemanjinih moštiju u unapred pripremljeni grob u manastiru Studenici, 19. februara 1207. započeo je veliki organizacioni i duhovni rad. Sava je postao iguman u Studenici, prilagodio je za nju Hilendarski tipik, a Kratak nacrt Nemanjine biografije razvio je 1208. u široku biografiju - Život gospodina Simenona. U skladu sa namenom spisa, izveštaj o ktitoru manastira, uradiće to, ne odustajući od tradicija ranije srpske književnosti, u obliku istorije osnivanja manastira Studenice, spojene sa istorijom manastira Hilandara, a ne kao retorično-hagiografski spis, kakvim se pre toga bavio u Hilandaru.

Život gospodina Simeona je vredno delo srpske književnosti. Istovremeno Nemanjina biografija, ono je, možda još i više, i Savina autobiografija, i od ogromne je važnosti za istoriju i književnost srpskog naroda. Život gospodina Simenona je najdalekovidniji Savin nacionalni program, tako neophodan u građanskim ratom razrovanom i izranjavanoj srpskoj zemlji. Lik Nemanje kao oca naroda i proroka koji zapoveda sinovima da žive u ljubavi i slozi, i pretili prokletstvom ako ne poslušaju njegov zavet, ali je i nežan otac svoje dece i svoga naroda, živ i uzbudljiv do naših dana, plod je Savinog umetničkog dara i sposobnosti da sagleda osnovne probleme svog plemena.

Komponovano kao višestruko smenjivanje povjesno-narativnih celina i dramskih prikaza najznačajnijih događaja iz Nemanjinog života, ovo Savino delo ne podleže nikakvim šablonskim zahtevima nego predstavlja sasvim originalan oblik. Insistirajući na moralnom značenju dva Nemanjina odlaska, na odricanju od prestola i monašenju kao i opraštanju od svetovnog, vladarskog života, i na blaženoj smrti u krajnjem smirenju, kao napuštanju života i prelasku u večnost, Sava upravo tim događajima pridaje najviši značaj. Osećajući dramatičnost tih situacija, Sava ih prikazuje dramski, izvodeći pred čitaoce živi lik svoga junaka. U ovo svoje delo Sava je ugradio sve svoje ranije tekstove: kratak prikaz građana Hilandara iz Hilendarskog tipika, delove nesačuvanog, a možda i nedovršenog, pohvalnog slova i ceo "Izveštaj o bolovanju i smrti gospodina Simeona", objedinivši ih opštom strukturom hilendarskih povelja. Tako se i ovde ponavljaju oba već istaknuta Savina književna postupka - traženje samostalnih rešenja ali i očuvanje kontinuiteta, čime se stvara nova tradicija.

Nije utvrđeno kada je Nemanja kanonizovan, ali upravo za tu priliku Sava je dovršio ranije započetu "Službu svetom Simeonu". Naslonjena na obredne oblike vizantijske crkvene poezije, Služba se potpuno drži propisanih uzora, ali Sava ipak i ovde uspeva da izvaja topao i human lik svoga oca sveca.

Za deset godina boravka u zemlji Sava je učinio veliki napor na konsolidovanju prilika u državi i na crkvenom polju. Pomagao je bratu Stefanu u državnim i diplomatskim poslovima, obnavljao je religiozni život, gradio crkve, putovao po zemlji poučavajući narod, ali je u prvom redu delovao svojom iskreno pobožnošću i primernim duhovničkim životom. Uredio je Srpske manastire po Studeničkom tipiku, prenoseći tako "obraz" Svete Gore po Srbiji. U Studenici je razvio književnu školu i od ove Nemanjine zadužbine načinio centar duhovnog života i Nemanjinog svetačkog kulta. Studenica je postala mati Srpskih crkava. Ako je tačno, a jeste, da je dolazeći iz Svete Gore nad očevim moštima izmirio zavđenu braću i njihove sinove, on se kao studenički iguman snagom svoje duhovnosti i rodoljublja izdigao daleko iznad ratoborne braće i postao jedina moralna snaga koja je mogla da povрати mir u dušama razjedinjene i prkosne vlastele, a narodu da ulije veru u pravičnost.

Dok je Sava postepeno pripremao osnov na kome će se graditi samostalnost Srpske crkve, Stefan je kao svetovni gospodar težio brzom sticanju državne samostalnosti, koje mu je postalo dostupno kad je prikinuo s provizantijskom politikom i okrenuvši se Zapadu dobio kraljevski venac iz Rima 1217. godine. Ponovni Savin odlazak ubrzo potom u Svetu Goru tumači se kao dokaz njegovog neslaganja sa Stefanovom politikom, ali se može shvatiti i kao priprema za pokušaj da se izdejstvuje samostalnost Srpske crkve. Vizantijski car i carigradski patrijarh, koji stoluju u Nikeji, morali su se s pažnjom odnositi prema ovakvim Srpskim zahtevima. Savina namera da samostalnost Srpske crkve traži od njih, a ne od Rima ili otcepljenih grčkih crkvenih centrala na Balkanu, označavala je punu Savinu odanost izvornom pravoslavlju i priznavanje autoriteta vizantijskog cara kao gospodara vasseljene, a njegovog patrijarha kao duhovnog vođe pokolebanog pravoslavlja. Iako je Srpski zahtev bio neobično smeo, on je poštovao legalitet i u dobu kad su se otpadnici rađali na sve strane, te nije mogao biti odbijen. Naprotiv, njime je počelo postepeno vraćanje vere u opstanak istočne hrišćanske kulture. U Nikeji 1219. Sava je postao prvi Srpski arhiepiskop, Srpska crkva je postala samostalna i ni od koga zavisna arhiepiskopija. Time je Sava, u vremenu potonule političke nezavisnosti na balkanskim prostorima, uspeo da u punoj meri ostvari ono za šta se već odavno, možda još u Humu, opredelio, samostalnost Srpske crkve koja neće zavisiti ni od Zapada, tada neobično moćnog, ni od Istoka, koji je jedva preživljavao, a ne napuštajući pripadanje jednom višem civilizacijskom modelu kome je svim svojim delovanjem uputio srpsku kulturu.

U godinama u koje su mu predstojale Sava je organizovao Srpsku crkvu. Za njen pravni osnov sastavio je Zakonopravilo (u našoj medievistici i literaturi poznatije pod ruskim nazivom Krmčija ili Nomokanon), na bazi odredaba odabranih iz vizantijskog zakonodavstva, kojimaa se na temeljima grčko-rimskog prav određuju građanski i crkveni odnosi i obezbeđuje saglasje između države i crkve kao ravnopravnih partnera u vođenju zemlje. (Savino Zakonopravilo se upravo, tek danas, prvi put, prevodi na savremeni srpski jezik). Time je, više nego bilo čim drugim, učinio svoju zemlju delom hrišćanske evropske civilizacije. Osnovano je na srpskoj teritoriji deset srpskih episkopija - Prizrensku, Lipljansku, Hvostansku, Topličku, Rašku, Moravičku, Dabarsku, Budimljansku, Zetsku i Humsku, s arhiepiskopijom u Žiči na čelu. Uz episkopije nastajale su više bogoslovske škole za obrazovanje sveštenečkog sloja, a najviša škola pri arhiepiskopiji morala je imati rang teološkog fakulteta. Razvijeni su centri, skriptoriji, gde su prepisivane neophodne obredne knjige, ali su nastajala i originalna književna dela, najpre ona o kultu svetog Simeona. Došlo je do naglog procvata srpskog besedništva, a sa njim i bogaćenja književnog jezika, o čemu najbolje svedoči učena rečitost Domentijana, koji se upravo u to vreme morao školovati u nekom episkopskom sedištu. Sam sveti Sava držao je brojne propovedi, koje u svojim interpretacijama donose njegovi biografi.

Poslednji poznat tekst svetog Save jeste "Poslanica igumanu Spiridonu", pisana u Jerusalimu 1233/4. godine To je jedino sačuvano Savino lično pismo i ono dirljivo govori o jednij plemenitoj i osećajnoj prirodi, koja deluje ljubavlju i blagošću, a ne snagom svog ogromnog autoriteta.

U poslednjim godinama života sveti Sava je u dva maha obilazio Svete zemlje, sledeći zemaljske puteve Božjega sina. Prvi put, 1229, posetio je Jerusalim i celu Palestinu i sastao se sa jerusalimskim patrijarhom Atanasijem. Na drugo putovanje krenuo je 1233. pošto je prethodno arhiepiskopsku palicu predao svom učeniku Arseniju. Tada je bio u Egiptu, na Sinaju, u Siriji i drugim svetskim mestima, i sastao se s patrijarsima Aleksandrije i Antiohije. Svojim autoritetom i izvanrednom ličnošću stekao je opšte poštovanje i divljenje i svuda ostavljao traga o Srpskoj crkvi i svom otačstvu poklonima, obnavljanjem crkava, građenjem kapela, upisivanjem u ktitorske knjige po celom hrišćanskom istoku. Proneo je srpsko ime i zapisao ga na tragovima Hristovih stopa, ozario se večnom tavorskom svetlošću, uspostavio trajne veze Srba sa izvornim hrišćanskim svetilištima i dobio priznanje srpske crkvene samostalnosti od svim istočnih patrijarha. Ali, uz to kao osvedočeni poštovalac pravoslavne ekumene imao je snage da posreduje, za vreme drugog putovanja, za priznanje Bugarske patrijaršije i njeno vraćanje u pravoslavnu maticu, čime se, mišlju i delom, uzdigao do visine duhovnog čilika balkanskih Slovena i postao ličnost opštehrišćanskog Istoka koji se obnavljao.

Isčrpljen dugim putovanjem, sveti Sava je na povratku umro u bugarskom prestonom gradu Trnovu 14. januara 1235. Dve godine kasnije srpski kralj Vladislav, Savin sinovac, preneo je Savine mošti u Srbiju i s počastima ih sahranio u svojoj zadužbini, manastiru Mileševi. Savin grob postao je veliko svetilište srpskog naroda i inspiracija mileševskih monaha da se posvete negovanju kulta svetoga Save. Pod Turcima Mileševa prerasta u centar otpora, te Turci 1594. spaljuju mošti svetoga Save na Vračaru u Beogradu, čineći ga tako posthumnim mučenikom. Nijedna ličnost srpske istorije nije tako duboko prodrila u dušu srpskog naroda kao sveti Sava. On je postao mitska ličnost narodnog verovanja i stalno prisutan podsticaj za umetničko i naučno istraživanje njegove ličnosti i sveobuhvatnog dela.

Sveti Sava se svesno, od rane mladosti, okrenuo izvorištima evropske civilizacije, njenoj starijoj, istočnoj kulturi. S toga su krah Vizantije i rušenje Carigrada morali snažno da ga se kosnu, mogli da pokolebaju njegovo biće iz osnova. Ali užas i razočarenje pobedila je njegova aktivna priroda, i on je u novim okolnostima, kada je njegovo otačstvo bilo sa svih strana pritisnuo onom istom opasnošću koja je i Božansku Mudrust, Svetu Sofiju, bacila pod noge i oskrnavila, našao snage da idejom doslednošću i državničkom dalekovidnošću nastavi započeti rad na osamostalivanju Srpske crkve i da ga uspešno ostvari, da mudrom politikom i tolerancijom omogući priznanje srpske državne samostalnosti, kraljevskom krunom iz Rima za brata Stefana, da organizuje Srpsku crkvu i kulturni život, uzdigne srpsku zemlju na nivo civilizovane pravne države, da od Srba stvori uljuđenje ljude, kako bi Milan Kašanin rekao.

Ovakav Savin stav morao je, pre svega, poticati iz svesti da ljudske vrednosti, ma gde stvorene, ne propadaju, a da se naleti varvarije razumom zaustavljaju, da svi ljudi, narodi i pojedinci, imaju pravo na sopstveni identitet, a da svi zajedno grade prosvećenu vasseljenu. To je za svetog Savu bila prednost kulture koju je odabrao. Oblikujući sebe po modelima takvog

Sveti Sava (1175-1235)

Autor Administrator

Petak, 20 Siječanj 2012 00:00 - Ažurirano Petak, 20 Siječanj 2012 13:17

humaniteta, on je uzor čoveka video u svom literalnom junaku, svetom Simeonu, svome ocu Nemanji, koji u Savinoj književnoj interpretaciji postaje paradigmatičan lik civilizacijskog čoveka, hrišćanskog vladara i smernog duhovnika.

(Preuzeto sa portala: <http://www.srpskadijaspora.info/index.asp>)